

Sexuella övergrepp mot barn, integritet, rätten till sin egen kropp och vikten av att lära sig att säga "Nej."

Materialhäfte till förskolan Friskus

Innehållsförteckning

<i>Statistik</i>	2
<i>Vad är ett sexuellt övergrepp?</i>	2
<i>Vilka är förövarna?</i>	3
<i>Varningssignaler</i>	3
<i>Förebyggande arbete</i>	4
<i>Orosanmälan</i>	6
<i>Arbetsförslag till förskolan</i>	6
<i>Vidare viktig läsning</i>	6
<i>Föreläsningar och material</i>	7
<i>Barnbokstips</i>	7

Statistik

Forskare uppskattar att sexuella övergrepp mot barn är vanligare än många tror. Enligt SBU (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering) har 1 av 10 flickor och 1 av 20 pojkar utnyttjats sexuellt. Det blir, lågt räknat, ungefär tre barn i en klass på 30 barn.

En annan underökning via Stiftelsen Allmänna Barnhuset rör det sig snarare om 1 barn av 5, det vill säga sex barn i varje. Och enligt BRIS är siffran fyra barn i varje klass.

Endast 4,2% av de anmälda sexualbrotten mot barn leder till en fällande dom. År 2016 gjordes 3 170 anmälningar om våldtäkt mot barn. Av dem ledde 134 fall till en fällande dom.

Siffrorna må se olika ut, men de betyder samma sak - att sexuella övergrepp på barn är ett stort problem.¹

Vad är ett sexuellt övergrepp?

I Sverige betraktas sexuell interaktion med barn (både fysisk och icke-fysisk) alltid som ett sexuellt övergrepp om den unge är under 15 år, eller 18 år om den unge dessutom är i beroendeställning till den vuxne. I beroendeställning är barn till exempel till föräldrar, far- o. morföräldrar, familjehemsföräldrar, bekanta, ledare och personal på skola, idrottsklubb eller HVB osv.

Exempel på handlingar som klassas som övergrepp

- När någon rör vid din kropp på ett sätt som inte känns bra, eller rör ditt könsorgan eller vill att du rör deras könsorgan
- När någon vill fotografera/filma dig utan kläder eller med underkläder
- När någon blottar sig
- När någon talar till dig på ett sexuellt sätt utan ditt samtycke
- När någon tvingar dig till en sexuell handling, tex oralsex, titta på porrfilm eller onani
- Könsstympling
- Penetration
- Att göra något sexuellt mot någon som inte kan uttrycka sin vilja eller skydda sig. Till

---

¹ Källa: www.treskablinoll.nu

exempel för att personen sover eller är full, drogpåverkad, sjuk eller har någon funktionsnedsättning

- Att försöka byta till sig sex med hjälp av t.ex. pengar, alkohol, droger, presenter eller tjänster.²

Vilka är förövarna?

65% av förövarna är en närstående till barnet. Det kan röra sig om förälder, styvförälder, ett syskon, far- och morföräldrar eller någon annan nära släkting. I ca 25% av fallen är förövaren en bekant eller annars känd av barnet. Då talar vi om fotbollstränare, fiollärare, grannar, familjebekanta, kompisars föräldrar eller syskon osv. I endast 10% av fallen är förövaren helt okänd för barnet.

Tidigare utgick man ifrån att övergrepp alltid begicks av män. Numera menar man fortfarande förvisso att majoriteten är män, men antalet rapporterade fall av kvinnor som förgriper sig på barn blir allt högre. Det är både pojkar och flickor som utsätts, även om man där också räknar med att det är fler tjejer som utsätts än killar.³

Varningssignaler

Fysiska och psykiska tecken på sexuellt utnyttjade barn

- återkommande smärta i hals och svalg
- skador i underlivet eller ändtarmsöppningen
- greppmärken på lår eller skinkor
- infektioner i underlivet
- huvudvärk, buksmärter
- självska debeteende
- kraftig viktökning/dålig viktökning

Beteendemässiga varningssignaler

- håglöshet, ängslan, oro
- våld eller övergrepp mot andra barn
- sexualiserat beteende ”*Barn är naturligt nyfikna över sin sexualitet och utforskar den på olika sätt under uppväxten. Beteenden som är oroväckande är till exempel fixering vid sexuella teman på ett sätt som stör barnets tillvaro, avancerade sexuella handlingar som barnet pratar om eller agerar ut i lek med andra barn eller att barnet onanerar på ett tvångsmässigt sätt. Sexualiserat beteende kan vara ett tecken sexuella övergrepp eller andra traumatiska händelser som barnet har upplevt.*”⁴

---

² Källa: <http://atsu.se/ft%C3%A5gor-svar>, <http://www.umo.se/Vald--krankningar/Valdtakt-och-andra-sexuella-overgrepp/>

³ Källa: <http://atsu.se/ft%C3%A5gor-svar>

⁴ Källa: www.tidigatecken.nu, www.rikshandboken-bhv.se

Läs gärna mer i detta kompendium från Rädda barnen ”*Detta borde alla veta om sexuella övergrepp på barn*” https://www.raddabarnen.se/Documents/vad-vi-gor/sverige/vald-och-overgrepp/detta_borde_alla_veta_om_sexuella_overgrepp_barn.pdf

Förebyggande arbete

Det största förebyggande arbetet vi vuxna kan ge våra barn är att lära dem om integritet, lära dem att säga nej och lära dem att deras kropp är bara deras. Det kan vara ”småsaker” som till exempel att säga till sitt barn ”*Nej, bara du får torka snopen/snippan när du har kissat. Inte mamma, inte pappa, inte någon annan. Bara du får röra din snippa/snopp.*”

Det kan handla om att fråga sitt barn ”*Får pappa ge dig en puss?*” ”*Vill du sitta i farmors knä?*” och sedan handla efter det svar ditt barn ger dig. Respektera alltid ett Nej. Små barn kan även vara nyfikna på sina föräldrars kroppsdelar, tex om man duschar/badar tillsammans. Gör likadant där för att lära ditt barn om andras integritet; ”*Det där är mammas snippa, den får ingen annan röra.*”

Fyra konkreta råd att sluta med. Använd dig själv som måttstock - skulle du vilja ha följande beteende mot dig från andra vuxna? Varför utsätter vi barn för följande?

1. Tvångskramar
2. Villkors shama (tex. barnet frågar ”*Får jag smaka på ditt äpple?*” och får till svar ”*Om jag får en puss!*”)
3. Tvångsknät, vuxna som tar upp barn och sätter dem i knät ”*Kom och sitt här.*”
4. Puss-och-kram-attack ⁵

I Rädda Barnens handbok *Stop! Min kropp!* för föräldrar, finns det många bra exempel att tänka på i sina barns lärande om integritet samt hur pedagoger kan fortsätta arbetet på förskolan. Text nedan med exempel från rubriken ”*De minsta barnen*”.

”Små barn är fullt upptagna med att lära känna sig själva och sin vardag. Mycket tid går till att upptäcka hur den egna kroppen fungerar, vad den kan göra och inte kan göra. Ofta sker det tillsammans med dig som är vuxen, helt enkelt för att barnet är beroende av hjälp.

I alla de situationer där vi vuxna sköter och vårdar ett barn, exempelvis tvättar, byter blöja, smörjer in eller matar, kan vi på olika sätt signalera till barnet att det är din kropp, den är värdefull, du är med och bestämmer över den – även om någon annan måste vara med och hjälpa till.

Ett bra sätt att göra det är att så tidigt som möjligt, gärna redan i ettårsåldern, låta barnet börja lära sig att tvätta sina privata kroppsdelar själv. Du kan först visa i badet eller duschen hur det går till att tvätta snippan, snoppen eller rumpen och sedan låta barnet prova själv. Ett annat sätt är att göra barnet delaktigt vid blöjbyten och, så småningom, låta barnet börja lära sig att torka sig själv efter toalettbesök så tidigt som möjligt.

Även munnen är ett privat område. Uppmuntra gärna barnet att tidigt äta själv (även om det blir kladdigt), och tvinga inte in mat i munnen. Eftersom små barn är beroende av vuxnas hjälp och inte alltid får bestämma själva är det viktigt att vi tar oss tid att förklara varför vi gör saker med deras kropp, till exempel byter blöja, och att vi ibland måste göra saker som barnet inte har lust med eller vill.

Ansträngningarna vid middagsbordet eller i badrummet kanske är krångliga och tidskrävande, men på sikt

---

⁵ Källa: Så kan barn lära sig om integritet
<https://www.youtube.com/watch?v=tIMnJ5oThHM&feature=youtu.be>

kan de ha stor betydelse. Genom att tidigt göra barnet delaktigt stärker vi barnets integritet och självkänsla.

Du som förälder eller vuxen med ansvar för ett litet barn kan också fundera över barnets fysiska kontakt med andra människor. Hur betar vi oss när släktingar, vänner eller främmande personer vill krama och pussa på barnet? Kanske uppmuntrar vi det – utan att vara säkra på barnets vilja – för att verka artiga? Tvinga inte barnet att kramas, pussas eller sitta i knäet. Ställ frågan *Vill du sitta hos mormor?* istället för att ge kommandot *Sätt dig nu hos mormor*.

Det hjälper barnet att förstå att man inte måste vara nära andra människor om man inte vill. Det hjälper också barnet att själv känna efter – om det här känns ja eller känns nej – och i förlängningen att sätta gränser.

Som vuxen kan man gärna föra ett större resonemang kring betydelsen av att lyssna på andra människor och att respektera vad andra människor säger och vill. *När någon säger nej, jag vill inte, då får man inte fortsätta. Då gör man den personen ledsen eller arg, eller rädd.* Barn som lär sig lyssna på andras signaler lär sig också att själv kunna lyssna på sina egna känslor och sätta gränser för sig själv.

I 4-5-årsåldern kan vi också ta upp med barnen att det kan finnas andra personer som vill göra ”dumma saker”. Det är bra att tänka på att göra det på ett sätt som inte skrämmer barnet. Vi kan förklara att om någon gör, eller vill göra, något med ens kropp som man själv inte vill, får man säga nej och berätta det för andra vuxna.

Tyvärr är det vanligt när små barn utsätts för övergrepp, att förövaren är någon de känner och kanske tycker om. Därför är det bra att lära barn att det är okej att säga nej även till folk man tycker om, till exempel om ett äldre syskon vill leka en lek man själv inte vill.

Att små barn gärna utforskar varandras kroppar och ibland leker på ett ”sexuellt sätt” är en naturlig del av deras utveckling. Så länge alla inblandade är någorlunda jämnåriga och jämbördiga och tycker att det känns okej finns ingen anledning till oro. Men om någon tycker att det känns obehagligt eller går över gränsen är det viktigt att som vuxen ingripa.

Det finns många bra tillfällen att prata med små barn om de här frågorna. Deras vardag är fylld av situationer och händelser där kroppen är i centrum.

Man kan till exempel passa på i samband med att barnet upptäcker nya områden och funktioner på sin kropp, eller när det badar tillsammans med andra barn. Eftersom små barn gärna ställer frågor om kroppen har vi dessutom goda möjligheter att leda in samtalen den vägen.

- Låt barnet vara delaktigt i den dagliga skötseln, t.ex. vid blöjbyten. Berätta vad du gör med barnets kropp och varför du gör det.
- Börja lära barnet att tvätta sina privata kroppsdelar och att torka sig efter toalettbesök själv så tidigt som möjligt.
- Uppmana inte barnet att kramas, pussas eller sitta i knäet på släktingar och vänner. Fråga istället om barnet vill göra det.
- Förklara att om någon gör, eller vill göra, något med ens kropp som man själv inte vill, då får man säga nej och berätta det för andra vuxna.
- Lär barnet att man får säga nej även till personer man tycker om.”

Läs hela handboken här <https://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/barn-utsatta-for-sexuella-overgrepp/stopp-min-kropp/>

Orosanmälan

Personal inom polis, skola, hälso- och sjukvård är enligt Sol kap 14 1§ skyldiga att anmäla till socialtjänsten om det råder misstanke att barn (0-18 år) far illa eller riskerar att fara illa. För barnet som drabbas kan det vara livsavgörande att dessa personer tar sin anmälningsplikt på störta allvar och fullföljer dem.

Som privatperson har du möjlighet att vara anonym, men det förutsätter att du *inte* berättar vem du är när du kontaktar socialtjänsten.

Arbetsförslag till förskolan

Se på videon och diskutera med utgångspunkt i de frågor som står under filmen

<https://www.jagvillveta.se/forskola/brott-och-signaler/barns-signaler>

<https://www.jagvillveta.se/forskola/brott-och-signaler/sexuella-overgrepp>

Vidare viktig läsning

Vad säger lagen?

<https://polisen.se/Om-polisen/lan/os/op/Polisen-i-Ostergotlands-lan/Projekt-och-samverkan/Projekt-Tindra/Foraldrar/Lagar-och-regler/>

Barnombudsmannens rapportering 2012 *Signaler*

<https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/systemimporter/publikationer2/signaler2012.pdf>

Barnkonventionen i bilderböcker

<http://www.vanersborg.se/download/18.2019aaf2149e8eaa05b60f9/1417076391804/Barnkonventionen+genom+n%C3%A5gra+bilderb%C3%B6cker.pdf>

Att upptäcka signaler

<http://www.granser.nu/hur/tips-fran-expert/att-upptacka-signaler/>

Vad är ett sexuellt övergrepp på barn?

<https://www.1177.se/Tema/Barn-och-foraldrar/Familjeliv-och-relationer/Forandrad-livssituation/Sexuella-overgrepp-mot-barn-och-unga/>

”Medan han lever” – Elaine Eksvärd

”Det ni inte såg” – Patrik Sjöberg

Uppsats – *Förskolans roll i det förebyggande arbetet mot sexuella övergrepp*

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:144070/FULLTEXT01.pdf>

Föreläsningar och material

- Företag tillsammans mot sexövergrepp på barn – FTS – förser via Säkra varje unge skolor med helt gratis seminarier, föreläsningar och utbildningsmaterial.

<http://www.foretagtillsammans.se/>

-Utbildning från Jämställt, Känslor och gränser

http://www.jamstallt.se/docs/kanslor_och_granser_forskola.pdf

Barnbokstips

Böckerna om integritet är inte många, desto mer är arbetsmaterialet som finns på diverse hemsidor (tidigare tipsade). Här kommer dock en bok vi hittat, vi tipsar givetvis om fler böcker när vi kommer över dem!

”mer Nej eller Okej” – Boken riktar sig främst till förskolan och de mindre barnen. Här lär sig barnen integritet och sätta gränser så att de kan skydda sig mot kränkningar på nätet och övergrepp på deras kropp. Den kostar 95:- exkl. moms (mängdrabatt till skolor) och köps på shop@sakravarjeunge.se

The image displays the book cover for "mera Nej eller okej" and two illustrations. The cover features colorful cartoon characters and text: "Fuling klär ut sig till Goding och chattar med Mini. Är det Nej eller Okej?", "Nej.", "Fuling är dum som låtnas vara någon annan. Det är lätt att bli lurad på Internet.", and "Köp vår nya bok 'mera Nej eller Okej'". The illustrations show a green character at a computer and two characters on a couch.

Köp vår nya bok "mera Nej eller Okej"

Boken riktar sig främst till förskolan och de mindre barnen. Här lär sig barnen om integritet och att sätta gränser så att de kan skydda sig mot kränkningar på nätet och övergrepp mot deras kropp. Äntligen en bok som säkrar våra minsta!

Beställ din bok på: shop@sakravarjeunge.se

Boken säljs för 95kr (exklusive moms) mängdrabatt till skolor.